

TEŠKOĆE U PREDŽENIDBENOM PASTORALU

Pero ARAČIĆ, Đakovo

Sažetak

Rad obrađuje pastoral pripreve za ženidbu u Hrvatskoj s posebnim naglaskom na teškoće koje mu stoje na putu. U toj složenoj problematici posebnu važnost imaju podaci istraživanja o polaznicima tečajeva pripreve za ženidbu na razini Hrvatske, koje je prvo takvo istraživanje u nas. Ono je podloga za razmišljanje kako postaviti taj pastoral polazeći upravo od nadanja koje nose zaručnici, ali i uviđajući činjenicu već formiranih stavova, više ili manje sukladnih crkvenom učenju. Rad donosi pregled što se radi u Hrvatskoj, kako bi trebao izgledati cjeloviti pastoral braka i obitelji i u njemu dalja, bliža i neposredna priprava za ženidbu. Tu su i prijedlozi neposrednih i daljnjih koraka uspostave takvog pastorala i traženja instrumentarija za njegovo ostvarenje.

Ključne riječi: tečaj pripreve za brak, cjeloviti pastoral braka i obitelji, zaručnici, sakrament ženidbe, predbračni i bračni spolni život, problemi stavova i prakse.

Uvod

Kad gledamo filmske serije na TV-u, kad slušamo pjesme i popratne slikovne ilustracije, javlja se mnoštvo pitanja: što je postmodernoj ljubav, što seksualnost, što vjernost, što odnos, što trajnost, što institucija braka? Osim našeg zapažanja, doista bi trebala stručna i detaljna analiza što se to kroz medije svih vrsta prenosi kao vrijednost i koje vrijednosti formiraju sastojnice stvarnosti braka danas?

Situacija brakova, s obzirom na njihovu trajnost, u Hrvatskoj je vrlo delikatna. Još je više upitna kvaliteta življenja u brakovima i obiteljima. Ono što može zabrinjavati jest pitanje prijenosnosti općeljudskih i vjerskih vrijednosti i prakse na sljedeće generacije.¹ S druge strane, moguće je zapitati se što danas, kada

¹ Usp. J. BALOBAN, »Problem prenošenja kršćanskih vrednota u obitelji«, u: *Bogoslovska smotra* 68 (1998.), 1-2, 171-185.

mnoge vrijednosti nestaju ili su već nestale, zapravo znače svi zahtjevi o nerazrješivosti, o vjernosti, o prirodnom planiranju začeca, o religioznom aspektu stvarnosti braka i obitelji, o poštivanju začetog života, tj. idealizira li Crkva brak i obitelj? Pa kad se i ponegdje dosta redovito i zahtjevno obavljaju pripreve za ženidbu, kao da izostaju vidljiviji rezultati. Zbog svega toga kod mnogih postoje osjećaji trajne frustracije i nevoljkosti za neki novi polet.

Izlaganje želi pokušati promišljati o kandidatima za ženidbu (I), o tipičnim problemima predženidbenog pastoralara (II), zatim pokazati kako izgleda predženidbeni pastoral u Hrvatskoj (III), postaviti predženidbeni pastoral u cjeloviti pastoral braka i obitelji (IV) te napokon iznijeti dodatna usmjerenja mogućih koraka odmah i na dužu stazu (V).

I. TKO SU KANDIDATI ZA ŽENIDBU ?

U ovom dijelu iznijet ćemo osnovne statističke datosti vezane uz ženidbu i prvi puta objaviti djelomične podatke prvog istraživanja u nas o polaznicima zajedničkih priprava za ženidbu.

1. Neki statistički podaci vezani uz ženidbu i udaju

1.1. Sklopljeni i rastavljeni brakovi, brakovi s rastavljenima

Tablica 1.

godina	sklopljeni brakovi				razvedeni brakovi
	ukupno	neženjeni s neudavanima (1.)	rastavljeni s neudavanima	rastavljeni s razvedenima	ukupno
1991.	21 583	17 890	1 087	974	4 877
1992.	22 169	18 682	981	919	3 676
1993.	23 021	19 361	965	1018	4 667
1994.	23 966	20 317	1 035	918	4 630
1995.	24 385	20 796	1 010	904	4 236
1996.	24 596	22 316	939	820	3 612
1997.	24 517	22 284	878	803	3 899

Izvor: SLJH-96, str. 97.

Izvor: SLJH-98, str.101, 104.

Iz ove tabele postaje očito da prosječno tisuću osoba, ukoliko su vjernici, svake godine ulazi u stanje crkvene nelegalnosti. Ovdje bi bilo dobro iščitati iz biskupijskih izvješća koliko je brakova udovaca, odnosno udovica s obje strane. Za statistički pregled vjerojatno je to zanemariv broj za ovo naše promišljanje. Međutim, crkvenom djelovanju valja prizvati svijesti da se radi o tako velikom broju vjernika koji svake godine ulaze u brak s rastavljenima.

1.2. Sklopljeni brakovi prema starosti žene i muškarca

Tablica 2.

		1991.	1992.	1993.	1994.	1995.	1996.	1997.
ispod 15 g								
15-19	ž	4 146	3 803	3 693	3 752	3 635	3 149	3 116
	m	272	298	310	331	309	285	272
20-24	ž	9 330	9 511	9 939	10 130	10 218	10 203	9 974
	m	7 559	7 467	7 223	7 301	7 159	6 942	6 559
25-29	ž	4 492	4 982	5 346	5 738	5 914	6 225	6 454
	m	7 542	7 955	8 637	8 796	9 040	9 106	9 108
30-34	ž	1 540	1 635	1 761	1 974	2 080	2 199	2 344
	m	3 081	3 132	3 451	3 758	3 915	4 182	4 406
35-39	ž	755	807	786	882	882	897	995
	m	1 206	1 235	1 298	1 642	1 531	1 650	1 690
40-44	ž	440	456	502	510	554	551	540
	m	632	664	675	747	805	821	849

Izvor: SLJH-96, str. 97.

Iz ove tabele treba uočiti da se i vrijeme ženidbe odnosno udaje pomiče prema starosti od 25 do 29 godina. To je vjerojatno zbog činjenice školovanja i ekonomske nezbrinutosti. Naravno, imajući u vidu da se drastično skraćuje vrijeme rađanja već do ženine 35. godine, onda se za demografsko područje mogu samo predviđati posljedice takvog trenda.

1.3. Razvedeni brakovi prema trajanju braka

Tablica 3.

godina	ukupno rastavljenih	ispod jedne god.	trajanje braka											
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10-14	15-19	20 i više
1991.	4 877	134	302	333	336	306	267	277	243	231	205	822	645	776
1992.	3 676	76	187	245	253	260	181	183	180	129	138	654	481	709
1993.	4 667	77	174	269	334	295	312	260	217	223	194	824	620	868
1994.	4 630	73	187	231	271	300	273	263	217	202	223	838	641	911
1995.	4 236	71	172	203	203	233	223	266	242	222	156	762	571	912
1996.	3 612	43	134	173	189	179	189	199	179	185	175	614	595	758
1997.	3 899	51	140	218	205	208	182	200	200	198	150	740	586	821

Izvor: SLJH-96, str. 100.

Izvor: SLJH-98, str. 104.

Ovdje treba zapaziti da se u prve četiri godine događa četvrtina do petina od ukupnih rastava, a u prvih devet godina od ukupnih rastava to je skoro 60%. Ovaj nas podatak upućuje na nužnost pastoralu mladih brakova i obitelji.

2. Rezultati istraživanja polaznika tečajeva pripreve za ženidbu

Prvi put objavljujemo dio rezultata i to prvi put ovako brojno anketiranih polaznika tečajeva pripreve za ženidbu u Splitskoj i Zagrebačkoj nadbiskupiji te Đakovačkoj i Porečko-Pulskoj biskupiji. Vjerujem da će mnoga naša naslućivanja biti potvrđena, a možda ćemo se u nekim podacima i iznenaditi. Smatramo važnim upozoriti da se radi o onima koji su ipak sudjelovali na zajedničkim pripravama. Isto tako treba reći da je anketa rađena na kraju tečaja, jer smo htjeli njihovo mišljenje i o tim pripravama.

2.1. Naše pretpostavke mogle bi se izreći sljedećim tvrdnjama:

Mnogi zaručnici ne pokazuju dostatno opće vjersko znanje. Iako su prošli kroz naš osnovnoškolski vjeronauk i u 80% slučajeva primili cjelovitu kršćansku inicijaciju, ipak ostaje za konstatirati kako je čudno da 51,7% prihvaća »sve što

uči njihova Crkva« a istodobno 51,3% odbacuje njene stavove koji se odnose na prakticiranje spolnog života izvan braka.

Iskustveno je zapažanje i naša pretpostavka da mladi u prosjeku, kao zaručnici, pokazuju visoki stupanj nepracticiranja vjere.

Sljedeća naša pretpostavka jest da mladi već imaju formirane stavove glede broja djece, glede načina planiranja začeca, glede abortusa, glede rastave. Zanimljivo će biti vidjeti koliko su ti stavovi (ne)spojivi s kršćanstvom.

Mnogim se pastoralnim djelatnicima se javlja problem kako »nadoknaditi« sve propuste u pastoralu i odgoju djece i mladih, u njihovim iskustvima brakova i obitelji vlastitih roditelja s kojima su odrasli i u čemu su formirani. I je li to sve uopće moguće? Još više, opravdano je i pitanje je li dopušteno jedan isječak opterećivati svim onim prije i onim mogućim iza? Napokon, nije li svaki čovjek, pa tako i brak i obitelj, u trajnom procesu sazrijevanja i osvajanja vrednota?

2.2. Rezultati ankete za zaručnike²

Naša je anketa pokazala da su žene prisutne u nešto većem broju, 51,3%, a muškarci 48,4%.

Tablica 4.

spol	%
muški	48,4
ženski	51,3

Glede starosti polaznika tečajeva potvrđena je činjenica iz opće demografske slike, a to je da se ženidba i udaja pomiče prema starijim godinama. Tako je od naših ispitanika čak 38,2% u grupi od 27 godina i više. Značajan je postotak onih koji ulaze u brak između 24. i 26. godine, a iznosi 28%. Svega se 33,8% ženi i udaje do 23. godine uključivo.

² U konačnoj formulaciji te obradi ankete dugujemo zahvalnost prof. sociologije Gordanu Črpiću.

Tablica 5.

dob	%
18-20	10,2
21-23	23,5
24-26	28,0
27 i više	38,2

Vjerojatno su gradske sredine kao Zagreb, Split i Osijek doprinijele da nam je 20,6% polaznika imalo visoku školsku spremu, dok ih je s osnovnom školom bilo svega 9,3%.

Tablica 6.

školska sprema	%
osnovna škola	9,3
srednja škola	60,0
viša škola	10,2
visoka škola	20,6

Kategorija mjesta rođenja u nas je vrlo neispravna jer se djeca bilježe po bolnici gdje su rođena. U tom vidu razumljiv je podatak da je 74% rođeno u gradu.

Tablica 7.

mjesto vašeg rođenja	%
grad	74,0
gradić	11,3
selo	14,1

Ipak je većina polaznika koja živi u gradovima i to 65,1%, a na selu 27,2%.

Tablica 8.

mjesto sadašnjeg boravka	%
grad	65,1
gradić	7,5
selo	27,2

2.3. Vjerska pripadnost, kršćanska inicijacija i vjerska praksa

Naša je anketa, što je po sebi i logično, zahvatila 97% katoličke populacije, jer je za očekivati da će upravo oni i doći na zajedničku pripravu. Ipak je zanimljivo da je na tečaju bilo 1,5% onih koji kažu da su bez vjere, dok je pravoslavnih bilo 0,6%, protestanata 0,2% i muslimana 0,5%. Tu se da iščitati da ipak postoji pokoji mješoviti brak i da i takvi parovi dolaze na zajedničke pripreme, što vjerojatno nije prava slika stanja s obzirom na mješovite brakove.

Tablica 9.

po vjeri ste	%
katolik	97,0
pravoslavac	0,6
protestant	0,2
musliman	0,5
bez vjere	1,5

Može se reći da polaznici ovih priprema imaju u velikom postotku zaokruženu kršćansku inicijaciju i to u 86,7%, dok je samo krštenih bilo 8,9%. Onih koji su primili i prvu pričest i ispovijed bez krizme bilo je 3,1%. Znači da s nepotpunom inicijacijom ima njih 13%.

Tablica 10.

primili ste	%
krštenje	8,9
prvu ispovijed i pričest	3,1
krizmu (potvrdu)	86,7

Što se tiče vjerske formacije kroz pohađanje vjeronauka, zanimljivo je da je čak 21,4% polaznika tečaja išlo na vjeronauk i u srednjoškolskoj, odnosno studentskoj dobi. Najveći je dio išao kroz cijelu osmogodišnju školu (45,9%). To je vjerojatno razdoblje do krizme.

Tablica 11.

na vjeronauk ste išli	%
do prve pričesti (2 godine)	9,4
do krizme (oko 4 godine)	14,0
cijelu osmogodišnju školu	45,9
i kao srednjoškolac i student	21,4

Vrlo je zanimljiv podatak da 26% zaručnika ide nedjeljom redovito na misu, a 2,3% i preko tjedna. Radi li se ovdje o odgovoru koji govori o priklanjanju onome što bi trebalo biti ili je to stvarno? Jedna četvrtina (25,3%) ide na misu prosječno jednom mjesečno, a druga četvrtina (24,8%) nekoliko puta godišnje.

Tablica 12.

sudjelovanje u misi	%
češće od jednom tjedno	2,3
redovito nedjeljom	26,0
prosječno jednom mjesečno	25,3
nekoliko puta godišnje	24,8
o velikim blagdanima	16,0
nikada, gotovo nikada	4,7

I molitva je prisutna kod ovih mladih. 30% zaručnika moli svakodnevno, a dosta često 31,5%, što je vrlo zanimljiv podatak. Rijetko moli njih 27%, samo u nevolji 7,2%, a nikada 4,1%.

Tablica 13.

Kako često molite?	%
svakodnevno	30,0
dosta često	31,5
rijetko	27,0
samo u nevolji, poteškoćama	7,2
nikada	4,1

2.4. Vjernički profil anketiranih zaručnika

Vrlo nam je zanimljivo kako se opredjeljuju naši ispitanici kad sebe osobno definiraju kao vjernika. Da vjeruje »sve što naučava moja Crkva« reklo je njih 51,7%. No, djelomično prihvaća ono što Crkva uči njih 17,5%, a u »Boga ili višu realnost, ali na svoj način« vjeruje njih 24,2%. Ovo je jasna kategorija koja se u literaturi naziva »kršćani na svoj način« (Zulehner) s naglaskom na onima koji izričito govore o prihvaćanju dijela onoga što Crkva uči, tj. svjesni su svoga neslaganja. Vjera općenito na svoj način iz rezultata ovog istraživanja u nas je proširena, tj. 24,2%.

Tablica 14.

Osobno, smatrate li se vjernikom?	%
vjerujem sve što naučava moja Crkva	51,7
prihvaćam dio onoga što naučava moja Crkva	17,5
vjerujem u Boga ili višu realnost, ali na svoj način	24,2
u traganju sam	2,3
nisam o tome razmišljao, ne zanima me	1,4

2.5. Razlog crkvenom vjenčanju: sakrament učvršćuje ženidbu

Svakom pastoralnom djelatniku uvijek je bilo izazovno promišljanje o razlozima zašto se zaručnici uopće žele vjenčati crkvenim obredom. Najčešće se misli da oni to čine radi svečanosti, parade ili običaja. Kako vidimo iz rezultata sve su naše pretpostavke potvrđene, ali se ne može reći da su tako porazni rezultati. Naime, na strani tvrdnje »važno« i »iznimno važno« doista se našla tvrdnja o običaju i tradiciji (66,1%), ali daleko odskaču tvrdnje o važnosti i utjecaju na čvrstoću braka (76,5%), vjerovanje u sakrament ženidbe (82,4%), kao i izričaj o savezu s Bogom za ostvarenje njegova plana (72,9%). Za 62,5% ispitanika važna je želja zaručnika, odnosno zaručnice, dok je roditeljska želja za čak 36,7% ispitanika uopće nevažna ili nije važna.

Tablica 15.

tvrdnje	uopće mi nije važno	nije važno	ne znam, nisam razmišljao	važno je	iznimno mi je važno
1. To je običaj i tradicija moje obitelji	6,5	9,3	6,0	40,4	25,7
2. Crkveno vjenčanje daje veću čvrstoću braku	1,6	5,2	6,1	38,9	37,8
3. Vjerujem u sakrament ženidbe	0,8	1,9	4,3	36,5	45,9
4. To je savez nas dvoje s Bogom za ostvarenje njegova plana	1,3	2,2	10,5	30,8	42,1
5. To žele naši roditelji	16,3	20,4	6,9	26,5	12,6
6. To želi moja zaručnica/zaručnik	6,5	9,0	4,5	34,4	28,1

Ovako visoko vrednovanje crkvenog vjenčanja potvrđuje se i u izričaju o samoj kršćanskoj ženidbi, gdje 82,4% zaručnika prihvaća njezinu nerazrješivost do smrti jednoga od supružnika. 11% bi se rastalo već kod ozbiljnijih teškoća, a 3,9% misli da se ženidba može normalno razrješivati.

Tablica 16.

Što mislite o kršćanskoj ženidbi?	%
nerazrješiva je do smrti jednog od supružnika	82,4
razrješiva je kad se pojave ozbiljnije poteškoće	11,0
može se normalno razrješiti	3,9
razrješiva je kad se zaljubim u drugu osobu	0,3

Po sebi je razumljiv mladenački optimizam i odabir nade da će uspjeti ostvariti ideale nerazrješive ženidbe i njenih obveza, u što vjeruje njih 79,5%, dok se pred tim obvezama njih 8,1% boji, a 7,9% nema posebnih osjećaja.

Tablica 17.

pred nerazrješivom ženidbom i obvezama koje iz nje nastaju	%
bojim se	8,1
ništa posebno ne osjećam	7,9
nadam se da ćemo ostvariti te ideale	79,5

2.7. Prenosi li se model broja obitelji iz koje dolaze zaručnici na buduće brakove?

Da u nas prevladava obiteljski sustav s jednim ili dvoje djece već se ovdje potvrđuje. 12% zaručnika dolazi iz obitelji u kojoj su jedinci, a čak 46,2% gdje ih je dvoje djece. Dakle sustav jedno do dvoje djece iznosi čak 58,2%. Samo 23% dolazi iz obitelji s troje djece, 8,2% četvero, a 10,2% petero i više. Zanimljivo će biti vidjeti bude li to utjecalo na njihove stavove glede djece koju planiraju imati.

Broj djece u obitelji iz koje dolaze:

Tablica 18.

djeca	%
jedno	12,0
dvoje	46,2
troje	23,0
četvero	8,2
petero i više	10,2

Broj djece koju planiraju imati:

Tablica 19.

djeca u budućem braku	%
nismo o tome razgovarali	6,5
dvoje djece	30,4
troje djece	20,9
nismo odredili broj	34,7
četvero djece	5,6

Iz tablice br. 19 očito je da 30,4% ispitanika već ima nakanu imati dvoje djece. Model se, dakle, ipak prenosi. K tome ima i 6,5% onih koji o tome nisu čak ni razgovarali.

Njih 34,7% kaže da nisu odredili broj buduće djece. Svega 20,9% misli da će imati troje djece, što je za 3% manje nego što ih je odraslo u takvim obiteljima. Za četvero se odlučuje 5,6%, što je osjetno manje i od onih koji dolaze iz obitelji s četvero (8,2%), te petero i više djece (10,2%).

2.8. Planiranje začeća i odgovorno roditeljstvo

Pojam »odgovorno roditeljstvo« budi zanimljive predodžbe. 51,9% zaručnika izabire da to znači »imati onoliko djece koliko je moguće s obzirom na situaciju u kojoj živimo, potrebe naroda, vlastite mogućnosti«, dok je 41% reklo da treba »biti otvoren za onoliko djece koliko ih Bog daje«.

Tablica 20.

»odgovorno roditeljstvo«	%
jedno do dvoje djece	3,5
troje do četvero djece	2,4
onoliko djece koliko ih Bog daje	41,0
u okviru vlastitih mogućnosti	51,9

Planiranje začeća je vruća tema u bračnom životu i uopće u pastoralu braka i obitelji, ali i predmet rasprava od pojave enciklike *Humanae vitae*. Zanimljivo je da se kao način sprečavanja začeća u visokom postotku odbacuju pilule (82,1%) i prezervativi (67,6%). Čak 38,2% zaručnika misli da će planirati začeće prekinutim snošajem. Prirodni načini izgleda da im nisu tako jasni, jer se njih 66,1% opredjeljuje za ritam plodnih i neplodnih dana, dok istodobno 66,4% ispitanika tvrdi da se neće služiti Billingsovom, a 66,9% temperaturnom metodom. Upravo te metode zapravo omogućuju praćenje plodnih i neplodnih dana u ciklusu žene. Svakako je značajan podatak da spiralu kao sredstvo sprečavanja začeća odbacuje njih 87,7%.

Tablica 21.

planiranje začeća	DA	NE
prekinutim snošajem	38,2	53,5
prezervativima	24,3	67,6
pilulama	9,6	82,1
ritmom plodnih i neplodnih dana	66,1	25,7
Billingsovom metodom	24,9	66,4
temperaturnom metodom	21,4	69,9
spiralom	4,2	87,7

2.9. Što je abortus za ispitane zaručnike?

Pitanje pobačaja vrlo je aktualna tema i vrlo zabrinjavajuća pojava u društvu. U toj pojavi vjerojatno jednim dijelom sudjeluju i kršćani. U tom vidu vrlo nam je zanimljivo vidjeti stavove ovih ispitanika s obzirom na tu temu. Njih 71,1% izabralo je odgovore da se slaže i u potpunosti slaže da je abortus prekid života, pravo ubojstvo. Istodobno čak 73,3% smatra da je on opravdan kad je ugrožen život majke. Svakako je zanimljivo da ih 66,8% odbacuje pristup da bi abortus bio isključivo pravo žene. Da je abortus pravo roditelja odbacuje njih 42,8%, a da je to ipak roditeljsko pravo drži 33,9%. Opravdanim smatra abortus u slučaju silovanja njih 43,3%, ali ga ne opravdava kad se dogodi »neplanirano začeće« njih 70,5%.

Tablica 22.

tvrdnje	pobačaj				
	uopće se ne slažem	ne slažem se	ne znam, nisam razmišljao	slažem se	u potpunosti se slažem
Abortus je »čišćenje« još neoživjelog djeteta.	39,6	17,9	7,2	10,4	10,3
To je prekid života – pravo ubojstvo.	5,6	7,3	5,0	32,8	38,3
To je isključivo pravo roditelja.	18,4	24,4	7,2	24,5	9,4
To je isključivo pravo žena.	26,2	38,5	4,9	9,4	4,4
Pobačaj je opravdan kad je ugrožen život majke.	4,1	6,3	11,5	38,4	24,9
Opravdan je kad se dogodi neplanirano začeće.	32,1	38,4	5,7	5,3	2,3
Pobačaj je opravdan kad je žena silovana.	7,1	11,9	23,0	24,3	19,0

2.10. Predbračni spolni odnosi

Spolni život mladih prije braka svakako je tema o kojoj imamo neka zapažanja, ali crkvena istraživanja su vrlo rijetka. Neka su istraživanja vršena u srednjoj školi,³ a ovo je prvi put da smo o ovoj temi zapitali upravo mlade prije samog sklapanja ženidbe. Odgovor je odbilo njih svega 11,6%. Njih 3,8% kaže da do sada nije imalo spolnih odnosa, a čak 81,6% da je imalo spolne odnose.

Tablica 23.

Jeste li imali spolni odnos?	%
ne bih odgovorio/-la	11,6
nisam	3,8
jesam	81,6

Zanimljivo je vidjeti da se relativno malo mladih odlučilo na spolne odnose kad su bili na jasnu da će sklopiti ženidbu (17,9%) te da je njih čak 56,9% imalo spolni odnos prije ikakvog razmišljanja o braku. Ovaj podatak govori nešto o pastoralu mladih.

Tablica 24.

Kad je do njih došlo?	%
ne bih odgovorio/-la	17,8
nisam imao/-la	2,7
dok još nisam razmišljao o braku	56,9
nakon spoznaje i odluke da ćemo se uzeti	17,9

Isto tako je za crkveno djelovanje zanimljiva prosudba o spolnim odnosima prije ženidbe. Ispitanici, naime, kažu da se Crkva o tome ne bi trebala uopće izjašnjavati, jer je to »normalno« i ne protivi se kršćanskom životu. Tako, naime,

³ Usp. G. ČRPIĆ, »Religijske tendencije srednjoškolske omladine«, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije* 10 (1995.), 495-471; J. GRBAC, »Raskorak između crkvenog seksualnog morala i ponašanja mladeži«, u: *Bogoslovska Smotra* LXVIII (1998.), 1-2, 65-82; S. BALOBAN, »Poteškoće u spolnom odgoju mladeži«, u: *Isto*, 83-97.

misli njih 51,3%. Vrlo je velik broj onih koji kažu da se ne znaju odrediti prema toj činjenici (32,3%), a samo 9,6% prihvaća da su predbračni spolni odnosi nespojivi s kršćanskim stilom življenja.

Tablica 25.

predbračni spolni odnosi	%
oni su nespojivi sa življenjem kršćanskog života	9,6
oni su nešto posve normalno u modernom svijetu i ne protive se kršćanskom životu	51,3
ne znam, ne mogu se odrediti	32,3

Sliku o spolnom životu polaznika priprave za ženidbu upotpunjuju i odgovori kada su počeli spolno živjeti. Ovdje ih 35,8% odbija odgovoriti na to pitanje. Ostali postoci su raspoređeni od 11. do 25. godine, od 4 do 10,6% prosječno po godištu. Upravo je 18. godina za 10,6% prijelomna i to većim dijelom za djevojke.

Tablica 26.

stupanje u spolni život (dob)	%
ne bih odgovorio/-la	35,8
nisam	2,3
11-15 godina	4,8
16 godina	5,6
17 godina	6,8
18 godina	10,6
19 godina	6,4
20 godina	6,0
21 godina	4,2
22 godine	2,4
23 godine	1,9
24 godine	1,2
25 i više godina	2,3

2.11. Cijenjene kvalitete supruge, supruga

Mozaik slike o kandidatima za ženidbu uokviruju odgovori o kvalitetama zaručnika odnosno zaručnice. Među pet kvaliteta, koje zauzimaju redosljedom najviše mjesto, na prvom mjestu jest vjernost sa 74,8%, na drugom je prirodnost

sa 46,4%, na trećem nesebičnost s 36,6%, na četvrtom ljubav prema djeci s 33,3% i na petom mjestu marljivost s 27,9%. Što se tiče redoslijeda najmanje traženih odlika zaručnika/ce, najmanje je važna uspješnost u zvanju (8,3%), zatim spretnost u kuhinji i točnost (10,4%), praktičnost (11,7%) i napokon na prvom mjestu najmanje traženih kvaliteta jest ozbiljna religioznost, vjera (13,8%).

Tablica 27.

kvalitete zaručnika/zaručnice	%
vjernost	74,8
srdačnost	22,6
prirodnost	46,4
ozbiljnost	21,8
mudrost	17,8
humor – šaljivost	24,7
uspješnost u zvanju	8,3
marljivost	27,9
štedljivost	12,8
praktičnost	11,7
lijep vanjski izgled	15,4
točnost	10,3
urednost	19,0
nesebičnost	36,6
ozbiljna religioznost – vjera	13,8
što voli djecu	33,3
zna dobro kuhati	10,4

2.12. Trajanje poznanstva i termin vjenčanja

Iz odgovora o dužini poznanstva možemo zaključiti da nema kratkih poznanstava, jer se tri mjeseca poznaje njih 1,7%, a oko 6 mjeseci 7,4%. Poznanstvo oko godinu dana ima njih 27,2% dok je čak 62,8% onih koji se ozbiljno znaju i hodaju dvije i više godina. Ovi podaci višestruko govore o situaciji zaručnika. S jedne strane kasnije se ženi i udaje, odnosno duže zajedno hoda. S druge strane otvara se prostor za tzv. pastoral zaručnika, onih koji godinu ili duže hodaju.

Tablica 28.

trajanje poznanstva prije sklopljenog braka	%
tri mjeseca	1,7
oko šest mjeseci	7,4
oko godinu dana	27,2
dvije i više godina	62,8

Nas je svakako zanimalo i koliko ranije uspijevaju zajedničke pripreve privući zaručnike. Iznenaduje visok postotak onih koji će se vjenčati za 2 do 3 tjedna (48,8%), dok je 32,3% onih koji će to učiniti za 2 do 3 mjeseca. Tek 9,6% vjenčat će se za pola, a 4,7% za godinu dana. Ovo je podatak o kojem treba voditi računa i prava je šteta da barem polovica onih koji namjeravaju sklopiti ženidbu ne dođe na zajedničku pripravu barem pola godine ranije.

Tablica 29.

termin vjenčanja	%
za 2-3 mjeseca	32,3
za oko 6 mjeseci	9,6
za oko godinu dana	4,7
za 2-3 tjedna	48,8

2.13. Ocjena tečaja pripreve za ženidbu

Valja imati hrabrosti čuti kako drugi vide i doživljavaju tečajevu priprevu za ženidbu. Svega 3,9% daje ovakvim pripravama ocjenu loše. Za njih 33,1% su pripreme, tečajevi, dobri, a vrlo dobri i odlični za njih ukupno 60%.

Tablica 30.

ocjena tečajeva pripreve za ženidbu	%
loši	3,9
dobri	33,1
odlični	25,5
vrlo dobri	34,5

Tablica 31.

komentar o tečaju	%
ima	16,3
nema	82,6

Tablica 32.

biskupija	%
Đakovačka	45,0
Zagrebačka	32,2
Splitska	16,6
Porečko-pulska	6,3

Kada je riječ o uzorku, može se reći da je to prigodan uzorak polaznika zaručničkih tečajeva u četiri hrvatske biskupije. Na osnovu ovih rezultata možemo sa sigurnošću govoriti o populaciji koja dolazi na tečajeve, a rezultati su svakako indikativni i za ostatak populacije mladih u Hrvatskoj, pa se s velikom vjerojatnošću može naznačiti trend razvoja u našem društvu glede pojedinih ovdje ispitivanih područja. Posebno to vrijedi za pitanja vezana uz spolnost, gdje u populaciji treba očekivati još veće pomicanje prema popustljivosti i samoodredivosti.

II. TEŠKOĆE U PREDŽENIDBENOM PASTORALU: NEKI MORALNO-ETIČKI I PRAKTIČNI PROBLEMI

Ova tema je posebno obrađivana na ovom tjednu te se osvrćemo na neke tipično predbračne moralno-etičke probleme, bez pretenzija iscrpnosti i dokumentiranosti.

Iz našeg istraživanja, ali i zapažanja pastoralnih djelatnika, jedan od problema moralne naravi svakako je raširenost predbračnih odnosa. O toj pojavi naše istraživanje govori sljedeće: 56,9% ušlo je u odnose prije ikakvog razmišljanja o braku, a 17,9% nakon sigurnosti o tome da će uslijediti brak. No, važno bi bilo zapaziti da je daleko veći broj mladih u spolne odnose krenuo mnogo ranije. To je, dakle, stvar i cijelog pastorala mladih.

Postoji mišljenje, iako taj podatak nije istražen, da je gotovo 2/3 djece začeto prije vjenčanja, odnosno rođeno u prvih šest mjeseci braka. Osim što je to pi-

tanje sukoba s crkvenim stajalištem o predbračnom životu, često se nameće i pitanje motivacije, odnosno »slobode« prihvaćanja ženidbe, tj. nije li začće djeteta razlog vjenčanju?

Daleko najveći problem predženidbenog pastoralna jesu »izgrađeni« stavovi u mnogo sastojnica bračno-obiteljskog života, kao što su otvorenost bračnog čina začću, odnosno planiranje začća i s tim povezan gotovo čvrsto određen broj buduće djece, te će se vjerojatno tražiti izlaz u abortusu, ako se začće dogodi izvan postavljene šeme.

Teškoće praktične naravi nazivamo one, koje su najraširenije kao preduvjet, kako se mlade i upravo zaručnike ne može dobiti na dužu i zajedničku pravu. Oni su, naime, u zadnjim tjednima puni posla i to jednostavno ne uspijeva.

Jedan drugi stav također blokira razvijanje tog pastoralna, a to je kako su zaručnici presiromašni da bi putovali 20-30 km na pripremu u središte dekanata ili grad. To se proteže i na pokušaj da se sudionicima preporuča barem Novi zavjet ili koja knjiga. I to pastoralni djelatnici odbijaju, jer su sudionici »siromašni«.

Sljedeća je teškoća u zahtjevnosti jednih, a upravo neshvatljivoj neozbiljnosti i nezahtjevnosti drugih u pastoralnom kleru. To je općepoznata tema, da svaka regija ima jednog ili drugog, kod kojeg se sve može bez ikakvih priprema, ili tako minimalističkih i formalno papirnatih, da to ne zavređuje ime pripreme.

U taj sklop ide i nesustavnost u pastoralu braka i obitelji, tako da mladi ne vide razložnost inzistiranja samo na nekoj pripremi, kad je ponuda za razvoj opće bračno-obiteljske kulture gotovo neprimjetna. Tu se ujedno nadovezuje i pitanje poimanja čovjeka i njegovih čina s jedne strane, i postupnog dohvaćanja ideala i vrijednosti tih čina, ali i uopće općeljudske i vjerske zrelosti. Tek cjeloviti pastoral braka i obitelji i crkveno djelovanje koje ih prati »korak po korak u različitim etapama njenog oblikovanja i razvoja«⁴ može odgovoriti na izazove pred kojima stoji naša Crkva.

III. KAKO IZGLEDA PREDŽENIDBENI PASTORAL U HRVATSKOJ?

U nas ne postoji istraživanje kako pojedini pastoralni djelatnik obavlja pripremu za ženidbu. Isto tako nema ni pozitivnih odredbi pojedinih biskupija, osim onih općih u obrednicima i prakse koja se ponegdje uvela upornošću nekih

⁴ FC 65.

pastoralnih djelatnika. Ipak se u bazi razvijao i određeni oblik zajedničkih priprava. Njegova povijest seže u 1963. godinu.⁵

Uspjeli smo prikupiti uglavnom sve što se u nas danas zbiva glede zajedničke pripreme na ženidbu. Ima nešto što ohrabruje, a to je činjenica da u svim našim biskupijama ima pokušaja zajedničkih priprema zaručnika kroz određene seminare, odnosno tečajeve. Pozitivno je i iskustvo da je to moguće. Zanimljivo je da je veći dio tih programa satnicom prilično bogat, te u pet biskupija tečaj traje 10 do 12 sati, a u četiri oko 6 sati. Samo u jednoj traje 3 sata, a jedna je biskupija naznačila trajanje tih priprema od 4 do 12 sati, dakle vrlo šaroliko. Većinski model je onaj od oko 12 sati, a to znači kao jedan školski semestar po jedan sat tjedno. To svakako treba zapaziti i vrednovati, i s obzirom na satnicu, ali i s obzirom na činjenicu da je nekima to uspjelo.

Priprema Zaručnički vikend prema modelu Bračnih susreta traje oko 44 sata i to od petka u 20 sati do nedjelje u 16 sati po aktivnoj metodi.

Ovdje treba vidjeti i neke zanimljivosti: tečajevi su u prosjeku masovni, tj. radi se o grupama s prosječno 100 sudionika. Iznimke su manje biskupije, posebno otočke.

Na tim se tečajevima radi uglavnom frontalno, tj. kroz predavanja s mogućnošću pitanja, koja su u takvom obliku rada rijetkost. Tako ostaje nemogućnost sučeljavanja različitih stajališta i njihove kristalizacije. Da bi se mogla primijeniti drukčija metoda potrebni su i prostori i timovi voditelja, onih koji poznaju tehniku rada s grupama, iako je npr. skupina i velika.

Postotak zahvaćenosti zaručnika takvim pripremanjima varira od 10 do čak i 90%. Usudujemo se zapitati postoji li takva evidencija, odnosno vodi li se ona sustavno u knjizi polaznika tečajeve pripreme za ženidbu ili su to brojke dane otprilike. Kad gledamo da se svake godine u crkvi vjenča oko 38 000 osoba, a da naše zajedničke pripreme zahvate ispod 10 000 osoba, onda smo daleko od ozbiljnijeg zahvata u predženidbenom pastoralu. (Križevačka biskupija ima 253 ženidbi, ali nema modela zajedničkih priprema. Pretpostavljamo da su u regijama gdje takve pripreme postoje i oni uključeni.)

Zanimljivo je uvidjeti da su u Hrvatskoj 1997. prvi puta sklopila ženidbu 22 284 bračna para. U Katoličkoj crkvi vjenčano je iste godine 19 133. Znači da se 3 151 nije vjenčalo u Katoličkoj crkvi. To bi otpadalo na ostale vjerske zajednice ili na one koji se ne vjenčaju religioznim obredom. Ipak je očito da je crkveno vjenčanje i dalje vrlo cijenjeno i traženo.

⁵ Usp. J. BOSANČIĆ, »Zaručnički tečajevi u Zagrebu«, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije* 123 (1995.), 525-529, ovdje 525; V. ŽUPAN, »Tečajevi pripreme za brak u krčkoj biskupiji«, u: *Isto*, 123 (1995.), 523-525.

Crkvena vjenčanja u Hrvatskoj, broj tečajeva i broj polaznika:

Tablica 32.

bisku- pija		ĐK	RI	VŽ	PŽ	ZD	HV	PP	ST	DU	ŠI	KRK	ZG	ukupno
Crkve- na vj.	1993.		1285			703		603	1958	286	407	175	9 361	
	1994.	2904	1398			784	154	655	2334	374	426	159	8 963	18 151
	1995.	3118	1339			804	96	700	2544	391	447	166	8 880	18 151
	1996.	3018	1303			782	112	693	2746	307	481	130	8 960	18 512
	1997.	2529	1346	1757	1456	798	134	674	2473	382	579	178	6 827	19 133
broj mjest tečaja		8	2	1	2	1		5	3	1	1	5	7+6	
broj susreta u tečaju		6	5	4	5	3		4	6	6	3	6	5	
godišnje tečaja		25	6	4	5	10		5-9	20	5	8	10		
traja- nje te- čaja		12	6-7	12	10	3		4-12	6	6	6	12	10	
polazni- ka teč.		2000	450	500		200		600- 640	2138	40	160	100		

Izvor: Dostavljeni podaci Biskupskih ordinarijata.

IV. PREDŽENIDBENI PASTORAL JE DIO CJELOVITOG PASTORALA BRAKA I
OBITELJI

1. Važnost pripreve za brak i obitelj

Priprava za ženidbu polazi od svijesti i činjenice da je Isus Krist uzeo i uzdignuo ženidbeni savez u sakrament Novog saveza. On pridružuje supružnike u svoju prinosnu ljubav prema Crkvi, svojoj zaručnici (Ef 5,25-32). Tako oni postaju slika i sudionici ove njegove ljubavi. Bračno ujedinjenje i život kršćana koji slave taj sakrament se posvećuje, a oni postaju hvala Bogu. Tako započinje

kršćanska obitelj, »kućna crkva«⁶, »prva i životna stanica društva«⁷ i »svetište života«⁸. Sakrament ženidbe se slavi i živi u srcu Novog saveza tj. u pashalnom otajstvu. Krist zaručnik je u njihovoj sredini i on je izvor svih potrebnih snaga. Tako bračni parovi i obitelji nisu prepušteni samima sebi.⁹

Za kršćane je ženidba pravi poziv u poseban životni status i milosni život. Da bi se sazešlo za takav poziv, nužna je prikladna i posebna priprema kroz put vjere i ljubavi, tim više što je taj poziv bračnom paru dan za dobro Crkve i društva. Dogmatska konstitucija LG 11 to potvrđuje kad kaže da oni upravo snagom sakramenta »imaju u svojem životnom položaju i u svojem staležu posebni dar u Božjem narodu«.

2. Etape pripreme za brak i obitelj

Ovaj projekt pripreme za brak i obitelj treba organski povezati u cjelovito pastoralno djelovanje upućeno čovjeku od samog početka njegovoga života do ostvarenja životnih zadataka, ukoliko osjeti da je pozvan ostvarivati specifično kršćansko bračno-obiteljsko zvanje.

Naše polazište za pastoral braka i obitelji jest činjenica da je Bog stvorio čovjeka, i to kao muško i žensko, da je Bog zamislio život muškarca i žene u ljubavi, zajedništvu i jedinstvu, kao i činjenica da je Isus obnovio brak i vratio ga njegovim iskonima, ali ga i uzdigao u svoje otkupiteljsko djelo i izvoriste milosti po sakramentu, koji postaje slika Isusovog odnosa prema Crkvi, da ženidbeni savez ljubavi ima svoje uporište i model u Novom savezu. Isto tako i službe kršćanskog ženidbenog para, koje nastaju ujedinjenjem u Kristovom sakramentu, imaju crkvenu narav, jer se »ne smije smetnuti s uma da je služba koju kršćanski bračni drugovi i roditelji ispunjavaju za Evanđelje, bitno crkvena služba, ili još bolje, ulazi u okvir čitave Crkve kao zajednice koja je evangelizirana i koja evangelizira«¹⁰. Cilj treba biti da toga postanu svjesne kršćanske obitelji, koje trebaju postati navjestitelji i drugim obiteljima. Ujedno supružnicima »oženjenima u Kristu i Crkvi« treba priznati službu, koja je temeljna za život Crkve: služba životu, odgoj, ljubav, posredovanje kršćanskih vrednota životnim svjedočenjem, u jednoj riječi evangelizacija. Tako je očito da oni nisu usputni i sporedni.

⁶ LG 11.

⁷ AA 11.

⁸ IVAN PAVAO II., *Evangelium vitae*, enciklika, KS, Zagreb, 1995., Dokumenti 103, br. 6., 92., 88., 94. (Dalje EV)

⁹ PAPINSKO VIJEĆE ZA OBITELJ, *Preparazione al sacramento del matrimonio*, Città del Vaticano 1996., br. 9. (Dalje: PSM).

¹⁰ FC 53; usp. LG 11.

2.1. Odgoj za ljubav – osnova za svaki sadržaj i oblik života

Svako novo ljudsko biće dolazi na svijet bilo kao muško bilo kao žensko. Ono je ujedno označeno seksualnošću. Bitna oznaka »biti na Božju sliku« upravo je pozvanost na ljubav. I seksualnost i sposobnost voljenja, i prihvaćanja biti voljen, uokviruje se u taj Božji poziv na ljubav. Sažeto FC to izriče ovako: »Bog je stvorio čovjeka na svoju sliku i priliku, pozivajući ga *ljubavlju* na postojanje, istodobno ga je *pozvao na ljubav*. Bog je ljubav i u sebi živi otajstvo osobnog zajedništva ljubavi. Stvarajući ljudsku narav muškarca i žene na svoju sliku i trajno je uzdržavajući u postojanju, Bog u nju upisuje poziv, pa prema tome i sposobnost i odgovornost ljubavi i zajedništva. Ljubav je, dakle, temeljni i urođeni poziv svakog ljudskog bića.«¹¹

Osnovna orijentacija u odgoju djeteta i mladih treba biti to pozitivno prihvaćanje svih obdarenosti i usmjerenost prema ljubavi kao sebedarju u svim vidovima, pa tako i u onoj specifičnoj, u budućoj bračno-obiteljskoj zajednici. Odgoj bi trebao dostići dva cilja. Prvi da se postigne da pojedinac prihvati »da je čovjek pozvan živjeti u istini i ljubavi«, a drugi »da se svaki čovjek ostvaruje iskrenim sebedarjem«.¹²

Seksualnost, kojom se muž i žena međusobno darivaju činima koji pripadaju supružnicima, nije samo nešto biološko već zadire u ljudsku osobnost. »Kao utjelovljeni duh, to jest duša koja se izražava u tijelu i tijelo produhovljuje besmrtnim duhom, čovjek je pozvan na ljubav u toj svojoj ujedinjenoj cjelovitosti. Ljubav također grli ljudsko tijelo i tijelo je postalo dionikom duhovne ljubavi.«¹³ Zadatak je odgoja da mladi prihvate čistoću kao uvjet iskonske i prave ljubavi, čistoću koja nije samo pitanje discipline, već bit svake vrste ljubavi.

2.2. Priprava za brak i obitelj

Nešto strogo odrediti, bilo vremenski, bilo s obzirom na trajanje, kao i na one kojima je upravljena priprava, vrlo je teško. Koliko je parova, moglo bi se reći, toliko je slučajeva. Ipak, nužna su usmjerenja za rad i sredstva, kao i naznaka sadržaja koje u nekim oblicima rada treba učiniti da se usvoje. U tom kontekstu FC 66 govori o daljoj, bližoj i neposrednoj pripravi.

¹¹ FC 11.

¹² IVAN PAVAO II, *Pismo obiteljima*, 1994., IKA, br. 16.

¹³ FC 11.

2.2.1. Dalja priprava

Dalja priprava obuhvaća sveukupni odgoj djeteta i iskustvo koje ono zadobije unutar vlastite obitelji, i obitelji koje za dijete imaju važnost. U ovu dalju pripravu ide što je rečeno o odgoju za ljubav. Tu svakako valja vidjeti što nude školski udžbenici kao poželjni model odnosa muško – žensko, što se nudi u osnovnoj, a što u srednjoj školi. Naravno, i župna zajednica ima svoje mjesto i odgojnu ulogu. Ipak, iskustvo braka vlastitih roditelja ostavlja najdublji trag. Njihov stil življenja već je evangelizacija i temelj je dalje pripreme.¹⁴ Da njihov brak bude uspio mora pridonijeti i crkvena zajednica. Rad s bračnim parovima i obiteljima unijet će u djecu jedno temeljno usmjerenje o stalnoj potrebi rasta u ljubavi i kvaliteti življenja. Tako vidimo da se ovdje zatvara krug cjelovitog pastorala braka i obitelji, jer, radeći na kvaliteti uspostavljenih brakova i obitelji, ostvaruje se tzv. dalja priprava za brak i obitelj novih generacija.

2.2.2. Blža priprava

Blža priprava spada u ono duže vrijeme kada mladi već ozbiljnije razmišljaju o izboru životnog suputnika, o ženidbi, i pomalo zamišljaju lik svog braka i obitelji. FC izričito kaže da im tada treba omogućiti dužu katehezu »koja će brak prikazati kao međusobno trajno razvijanje odnosa muža i žene, treba da potakne produbljivanje problema bračne spolnosti i odgovornog očinstva, s bitnim medicinsko-biološkim spoznajama koje su s time povezane; dalje, ta priprava treba mlade upoznati s dobrim metodama odgoja djece i prenijeti im osnovne elemente urednog vođenja obitelji (stalan rad, sposobno gospodarenje novcem, razborito upravljanje, pojmovi kućnog gospodarstva, itd.)«¹⁵ Tu je, dakle, riječ o temeljnim sadržajima koje treba uvrstiti u pripravu.

Zanimljivo je da isti broj spominje da taj pristup treba biti »nešto slično kao kod katekumenskog puta«¹⁶, što znači i izričiti navještaj vjere, i promišljanje o sakramentu i svim njegovim posljedicama, kao i svim sadržajima bračno-obiteljskog života, koje treba prožimati vjera. Taj bogatiji i zahtjevniji put treba izbjeći napasti dijeljenja »vjere i života«. Naprotiv, treba ostvarivati prožimanje u kojem će se osjetiti da je vjera za život i da može biti i jest životna. Naravno, kad je riječ o katekumenskom putu, onda se misli i na trajanje. Neka iskustva govore o pripremi koja traje i godinu dana, i to godinu dana prije vjenčanja.

¹⁴ Usp. PSM br. 28.

¹⁵ FC 66.

¹⁶ *Isto*.

Ovaj pastoral bliže pripreve uklapa se i u pastoral mladih u kojem bi se moglo obraditi i kritički sučeliti mnoštvo bračno-obiteljskih tema. Već iz statističkog pregleda uočeno je da se kasnije ženi i udaje. Drugim riječima, može se ustvrditi da je mladenačko razdoblje produženo s dužim ostajanjem u vlastitoj obitelji, što svakako ima svojih opterećenja.

Prema već spomenutom najnovijem dokumentu Papinskog vijeća za obitelj¹⁷, sadržaji, koje bi trebalo obrađivati, mogli bi se grupirati u određene cjeline tema, iako se one isprepliću. Tako se trebaju zahvatiti sljedeći sadržaji:

a) *bitne teološke odrednice o braku i obitelji*: temelj braka je slobodan pristanak i odluka, ženidba je jedinstvena i nerazrješiva, o odgovornom roditeljstvu, o seksualnosti u braku, o bračnom činu i njegovim svrhama, o odgoju djece.

b) *bitne oznake ljudske stvarnosti*: o osnovnim psihološkim, pedagoškim, pravnim i medicinskim datostima s obzirom na brak i obitelj. Sve ovo treba obrađivati imajući u vidu potpuno predanje i odgovorno rađanje, gdje teološka i moralna formacija treba imati svakako posebno važno mjesto, jer je bračna ljubav potpuna, isključiva, vjerna i plodna.¹⁸

c) *prirodan način planiranja začeca*: svakako je nužno postići jasnoću o tome kako, i zašto, i kada je opravdano planirati začecje novog djeteta. Tu se nameće i pitanje kreposti bračne čistoće među supružnicima.¹⁹

d) *mjesto obitelji u crkvenoj i društvenoj zajednici*: da se ne dogodi intimističko zatvaranje treba zaručnicima otvoriti dimenzije koje imaju i u društvu i u Crkvi upravo kao brak i obitelj. I u jednoj i u drugoj stvarnosti oni su subjekti određenih prava i dužnosti, o čemu govore brojni dokumenti kao FC, Pismo obiteljima, Povelja o pravima obitelji, EV i drugi.

e) *duh dijaloga, molitve i slušanja Božje riječi*: to je način i ugođaj, koji bi se trebao njegovati na susretima. Bračni parovi, koji su angažirani, svjedoče o pozivu u brak i ostvarivanju njegova poslanja. Isto tako ženidbeni poziv se treba smjestiti u kontekst drugih poziva u Crkvi i promatrati ih u njihovoj komplementarnosti.²⁰

2.2.3. Neposredna priprava

Ovaj dio toga procesa ima svoje mjesto u zadnjim tjednima prije vjenčanja.

Potrebno je napraviti sintezu dotada prijednenog puta, i što se tiče npr. tečaja pripreve na ženidbu, i drugih vrsta susreta, te rezimirati ono što Crkva vjeruje o

¹⁷ Usp. PSM 34-38.

¹⁸ Usp. HV 9.

¹⁹ Usp. KKC 2366-2371.

²⁰ Usp. PSM 37.

braku i obitelji. Potrebno je provjeriti osnovna i nužno potrebna znanja i stavove. Moglo bi se predložiti i određene duhovne pripreme na samo vjenčanje, npr. duhovnu obnovu, sate molitve ili duhovne vježbe. Posebnu pažnju treba posvetiti uvođenju u značenje, kao i pripravi samog obreda, te njegovom ostvarenju u samoj liturgiji sudjelovanjem mladenaca i njihovih najbližih. Mladencima treba pomoći i u dobroj pripravi za sakrament pomirenja, te ih tako oraspoložiti i za valjano, ali i dostojno, te plodno slavljenje sakramenta ženidbe.²¹

2.2.4. *Slavljenje sakramenta ženidbe*

Potrebno je još više znakovno obogatiti liturgijsko slavljenje sakramenta ženidbe. Ono treba izraziti da je to čin posvećenja i sakramentalni čin Crkve. Teološkim pak produbljivanjem sakramenta ženidbe pod vidom saveza, i euharistije kao uprisutnjenja i slavljenja Novog saveza, događa se odlučan zaokret u usmjerenju slavljenja vjenčanja u misi. U Novom savezu, naime, ženidbeni savez nalazi svoj izvor i model. U tom vidu bi trebalo poraditi na što boljoj pripravi samog slavljenja vjenčanja u misi, što treba biti bitna točka neposredne priprave.²²

Neke napomene glede slavljenja ženidbe:

a) Bilo bi vrijedno osmisliti neke vlastitosti vezane uz vjenčanje i unijeti ih u slavljenje, jer to izričito dopuštaju dokumenti. To svakako trebaju odobriti nadležne crkvene vlasti.²³

b) Trebalo bi na prikladan način istaknuti da su službenici ovog sakramenta sami zaručnici i da njihov pristanak ima osobni, crkveni i društveni aspekt.²⁴

c) Ženidba bi se redovito trebala slaviti u misi s pričešću pod obje prilike, za što se naravno zaručnike treba pripremiti.²⁵

d) Mnoge druge pojedinosti kao što su prijam zaručnika i svih sudionika ženidbenog slavlja, odabir i priprava čitača i drugih služitelja, važne su obveze onoga tko predsjeda slavljenju. Ujedno bi dobro došla i usmjerenja svake biskupije kad je u pitanju slavljenje vjenčanja, da bi se vjernici na dužu stazu odgajali da slave ovaj sakrament dostojanstveno, milosno plodno, a s obzirom na raskoš

²¹ Usp. KKC 1622.

²² Usp. PSM 52-53.

²³ Usp. SC 77; FC 67.

²⁴ Usp. PSM 63.

²⁵ Usp. SC 78; FC 57; *Red slavljenja vjenčanja*, Prethodne napomene br. 6.

kojom se slavi vjenčanje, dobro bi bilo sugerirati da se i mladenci i svatovi potaknu učiniti neko dobro siromašnima, odbačenima...²⁶

3. »Đakovački model« pripreve za ženidbu

Tijekom rasprava o modelu pojavile su se želje da se uzme u obzir i činjenice da su učinjeni određeni propusti crkvenog djelovanja zbog nedostatka pastora mladih, koji bi značajnije zahvatio rad s mladima u pubertetu i mladenaštvu, i da se, dosljedno tom pristupu, »ponovi gradivo« osnovnoškolskog vjeronauka. Naprotiv, prevladao je ipak pristup po kojem smo željeli da mladi doista osjete da im dolazi u susret Radosna vijest upravo za ovo njihovo životno stanje, za stvarnosti koje sada proživljavaju i da dožive da je vjera životno zbivanje, a ne u prvom redu učenje, ponavljanje i nabranje određenih istina. Naš je princip »čovjek je put Crkve«²⁷ i dosljedno »obitelj je put Crkve«²⁸. Mi doista vjerujemo da Bog govori ovim mladim ljudima kroz ono što se zbiva u njima, upravo u ovoj fazi života, a to je: sazrijevanje ljubavi, odluka za životni projekt udvoje, izbor osobe, ostvarivanje životnoga plana, spremnost odgovornosti za nove ljudske živote, strahovi od budućnosti, od neuspjelog života, neizvjesnosti... Zahtjevnost takvog pristupa može se izraziti i kratkom formulom »vjernost Bogu i čovjeku«²⁹. S jedne strane treba stvarno donositi Radosnu vijest vjerno, a s druge strane ne ponavljati puke formule već uvažavati osobne i društvene situacije konkretnih osoba.

3.1. Program tečaja po temama i susretima:

1. Izvor i razvoj ljubavi. Pravila dijaloga.
Motivi izbora bračnog druga.
2. Živjeti zajedno različiti: Komunikacija.
Psihologija bračnog para.
3. Prirodne metode planiranja začeca.
Naličje umjetnih kontracepcija.
4. Božji poziv: Biti odgovorni roditelji.

²⁶ Usp. PSM 62, 68; I. ŠAŠKO, »Liturgija vjenčanja«, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije* 123 (1995.), 530-538; V. ZAGORAC, »Liturgijsko slavljenje ženidbe u povijesti i danas«, u: *Bogoslovska Smotra* 49 (1979.), 152-162.

²⁷ RH 14.

²⁸ PO 2.

²⁹ Usp. OKD-1971., 34.

5. Božji plan o braku i obitelji (sakrament).

Obitelj i župna zajednica.

6. Temelji kršćanskog odgoja djece.

Vjera – temelj braka i obitelji.³⁰

Ovaj model je najrašireniji u Hrvatskoj. Iz pregleda u tablici br. 22 uočljivo je da je to model od šest susreta s prosječnim trajanjem najmanje dva sata. Isto tako iz uvida u ono što kao sadržaj predlaže najnoviji dokument Papinskog vijeća za obitelj (2.2.2., a-e), vidljivo je da ovaj postojeći model sadržava najvažnije teme.

3.2. *Posliježenidbeni pastoral braka i obitelji*

Ovdje želimo, zaokružujući razmišljanje o pripravi zaručnika za brak i obitelj, još jednom podsjetiti na naslov ovog poglavlja i naglasiti da se priprava za ženidbu mora oslanjati na prethodni dobar pastoral mladih, a isto tako na programe posliježenidbenog pastorala, koji bi u biti morala imati svaka župna zajednica. Radi se, naime, o izgrađivanju ljudskih stavova, a to se ne postiže tek ponekim predavanjem i pukim znanjem.

V. ŠTO JE SADA NUŽNO I MOGUĆE U PREDŽENIDBENOM PASTORALU?

Ima pozitivnih iskustava gdje se vidi dozrela vjera, i život zaručnika to i potvrđuje. Oni uzimaju život ozbiljno gotovo u svim dimenzijama i računaju da je Bog garant njihove budućnosti. S druge strane, usuđujemo se ustvrditi, da su negativna iskustva daleko brojnija. Tko to od nas u mnoštvu slučajeva nije bio u procjepu, što se zapravo traži, obred ili sakrament? Obredi su poznati u svim prirodni religijama upravo u tzv. životnim mijenama, prijelazima (rite de passage) kao što su rođenje, ulazak u mladost, ulazak u brak te završetak života. Treba dodati i činjenicu da mi tvrdimo da su djelatitelji tog sakramenta zaručnici međusobno. Što to u tom košmaru znači?

Napokon, valja se podsjetiti, da je i povijest imala svojih problema s obzirom na ženidbu, te nije čudo da su oni i danas prisutni. Ovdje se, naime, isprepliće ono što zovemo »naravnim sakramentom« s onim što Crkva vjeruje da su sakramenti Isusa Krista.

Treba jasno i iskreno upozoriti na opasnost (i još više praksu) moralizatorskog pristupa, opravdavanog na temelju vjerskog i moralnog stanja i prakse za-

³⁰ P. ARAČIĆ, »Zašto i kako pripravljati mlade za brak i obitelj?«, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije* 123 (1995.), 11, 515-522.

ručnika. Pitanje je može li se, i što, sada popraviti? Mislimo da smo i kod naših pokušaja primijetili kod određenog broja zaučnika da će oni to otprijeti radi postignuća cilja, a to je vjenčanje, ali se u naše prigovore neće ni previše zamisliti, a još manje ih prihvatiti kao svoje stavove. Stavove se, naime, mukotrpno stječe, a ne ostvaruje odjednom nekim pukim osjećajnim ili kratkotrajnim oduševljenim i idealističkim prihvaćanjem.

Objektivno gledajući, doista je mnogo toga što su si mladi i zaručnici dopustili kao redovito, i o čemu kao da nitko nema pravo raspravljati. Ali, je li to u njih i subjektivno tako? Neki drugačiji način gledanja i pristup bi rekao, da je ovdje iskustvo ljubavi koja raste i sazrijeva, da se postupno dolazi do definitivne i neopozive riječi DA zaručnici, i DA zaručniku. Vjerujemo da će to sazrijevanje rasti i postati znakom u sustavu crkvenog pogleda na znakove, koji su Kristom posvećeni i ispunjeni. I ta ljubav se otvara novom životu, poklanja svoju nesebičnost i velikodušnost, ulaže svoju odgovornost, svoje sposobnosti, svoju »slobodu«.

Nema dvojbe da je evangelizacija zaručnika žurna i nezaobilazna. Jasno je da se od minimalizma mora krenuti ozbiljnijem pastoralu, i mladih, i onih koji žele sklopiti kršćansku ženidbu.

Ovdje je nužno sve staviti u kontekst stvarnosti, ali i onoga što crkveni dokumenti govore o ovom segmentu pastoralnog djelovanja. Normalno je da postoji i stupnjevitost u vjerskoj zrelosti. Pitanje je kako osigurati potrebni minimum da bi se slavio sakrament Isusa Krista, i što je taj minimum? Zatim ovaj segment treba staviti u cjelovito pastoralno djelovanje, a ne promatrati ga isključivo i odvojeno. Ovaj segment je rezultat nečega što smo prije radili ili propustili. Isto tako ovaj segment, tj. brak i obitelj, nastavlja življenje, a time hoćemo reći da postoji pastoral braka i obitelji, a ne samo pastoral pripreve za sklapanje ženidbe. Zato valja reći da ovakvu situaciju nije moguće rješavati radikalno.

1. Neka usmjerenja za predženidbeni pastoral

Ovdje ćemo izdvojiti samo neke naglaske, za koje vjerujemo da mogu pri pomoći prvim koracima u uspostavi cjelovitog pastoralu braka i obitelji, počevši od tečajeva pripreve za ženidbu.

1.1. Uzvjerovati da je moguće

Potrebno se osloboditi »blokade u glavi« da je »nemoguće« uvesti duže pripreve. Svi podaci našeg istraživanja potvrđuju upravo suprotno. Sigurno je naše iskustvo da je, s godišnjim programom tečajeva, s dobrim i ustrajnim motiviranjem, tj. kad pastoralni djelatnici stoje iza tih programa, moguće nadići veliki broj teškoća. Mladi ne odbijaju takve pripreve. To ne znači da neće biti 5% slučajeva »mudrijaša«, ali takvih će biti dok je svijeta i vijeka, i pastoralni dje-

latnici će morati i za njih nalaziti rješenja. Ovdje treba dodati da je nužna i doza čvrstoće i zahtjevnosti s naše strane.

Potrebno je uvesti dovoljan broj tečajeva i to s najmanje 12 sati.³¹ Bilo bi poželjno da to bude zajednički model, pa i sadržajem približen. Bilo bi jako dobro da tečajeve pripreve za ženidbu što više preuzimaju bračni parovi i obitelji, tj. da oni iz svog sakramenta ženidbe izvršavaju apostolat na vlastitom području. Svećenici, teolozi i teologinje su naravno potrebni.

1.2. Pristup je odlučujući: od čovjeka

Potrebno je prihvatiti induktivni antropološki pristup, tj. polaziti od procesa koji se zbivaju u kandidatima za ženidbu. To ujedno znači sačuvati se od pukog »poučavanja istina« u objektivnom smislu, već se usmjeriti na to kako istina utjelovljena u bračno-obiteljski život omogućuje upravo njegov uspjeh i ostvarenje Božjeg plana. Sada konačno imamo i dio kvalificiranih suradnika, i više nije moguće olako opravdavati metodu isključivo frontalnog rada. Potrebno bi bilo ići u takve prostore, gdje je moguće raditi i po manjim skupinama. Sada je moguće upotrebljavati društvene prostore ili škole, gdje ima takvih cjelina za rad u plenumu i skupinama. Metodu, dakle, rada tečajeva nužno je mijenjati.

1.3. Uspostaviti pastoral zaručničkog vremena

Naravno, tek će uspostava cjelovitog pastorala braka i obitelji omogućiti postavljanje ove etape pastorala na vlastito mjesto. Zato bi bilo dobro da i svaka župa, i svaka regija, ili nekoliko župa zajedno, već kod tečajeva mogu iznijeti ponude za period do vjenčanja, tj. nakon tečaja kroz tzv. zaručničko vrijeme. Isto tako, već kod tečajeva, trebali bi biti ponuđeni trajni programi za mlade bračne parove, bilo u pojedinoj župi, bilo više župa zajedno. To bi kod mladih ostavilo dojam da se ozbiljno pristupa i da se ne »iskorištava« samo ova okolnost vjenčanja, da ih se »zagnjavi«. Ipak je činjenica da gotovo svi mnogo očekuju od braka i obitelji, a prije svega žele da se on ostvari i to kvalitetno.

³¹ Što se tiče trajanja, zanimljivo ističe dokument PSM u broju 48 Papinskog vijeća za obitelj, da se te zajedničke pripreve ne smiju svesti svojom kratkoćom na puku formalnost, nego se treba uzeti vremena da se dobro i jasno iznesu potrebni sadržaji. U bilješci br. 3 na str. 23 stoji, kao primjer, da bi bilo potrebno da te pripreve traju najmanje cijeli tjedan ili četiri vikenda ili mjesečno jedno poslijepodne kroz cijelu godinu.

Nadalje, valja ići prema diferenciranom predženidbenom pastoralu, tj. polaziti od temeljnog i za sve obvezatnog, a zatim uspostaviti ponude za one koji imaju i osjećaj i potrebu detaljnijih i zahtjevnijih priprema. Treba se usmjeriti prema slobodnim ponudama u zaručničkom vremenu. Zaručnička duhovnost je vrlo važna i zanimljiva tema, pogotovo u kontekstu dužeg poznanstva i hodanja. Naime, 62,8% mladih »hodalo« je zajedno prosječno i više godina prije samog sklapanja ženidbe, bez obzira jesu li bili formalno zaručeni.

Po sebi bi, dakle, trebalo uspostaviti posebni zaručnički pastoral, tj. za one koji »ozbiljno hodaju«, ali i za one koji su pola godine ili gotovo godinu dana prije prošli tečaj pripreme za ženidbu. U tom vremenu pastoralno bi trebalo razvijati temeljnu misao o zaručništvu s biblijskog, eklezijalnog i osobnog aspekta. Ta zaručnička duhovnost počela je u krštenju te potvrdi. U pomirenju su se ispravljali nedostaci i nevjere i slavilo Božje milosrđe. Tako krsna vitalnost i dinamičnost potvrde i dara Duha oblikuje dvoje mladih na putu sazrijevanja za kršćansku ženidbu i obitelj.

Zaručničko doba može biti vrijeme *sazrijevanja i rasta* u spoznajama, kroz koje zaručnici trebaju upoznati same sebe, sa svim pozitivnim osobinama kao i nedostacima. Također se trebaju upoznati i međusobno, bez idealiziranja i upravo se kao takvi prihvatiti. Oni trebaju upoznati i sve vidike bračno-obiteljskog života.

Zaručničko vrijeme može postati vrijeme *odgovornosti* i to kroz vid poziva. Treba uvidjeti poziva li nekoga Bog osobno u ženidbu, i to baš s određenom osobom. S tom osobom, koja također shvaća taj izbor kao poziv, valja sklopiti savez ljubavi. Takav pristup traži od zaručnika ozbiljnost i odgovornost jedno za drugo. To se posebno odnosi na čistoću i međusobne znakove nježnosti. U svemu se treba oduprijeti sebičnosti i nastojati poštovati osobno dostojanstvo, kao i obveze koje nastaju iz činjenice da su sljedbenici Isusa Krista.

Zaručničko vrijeme može biti vrijeme *milosti*, jer se iz krsne milosti, i milosti poziva na ženidbu, pripravlja za sveukupnu međusobnu, unutarcrkvenu i društvenu odgovornost. Bog sigurno želi, onima koji se otvaraju, darovati milosne darove. To je vrijeme zauzetog liturgijskog, molitvenog i vjerskog rasta.

1.4. Župna zajednica treba preuzeti odgovornost

Odgovornost za pastoral zaručничkog vremena treba preuzeti kršćanska zajednica, ponajprije *župa*. Svaka župa, ili njih nekoliko zajedno, mogu nuditi određene programe za zaručnike i one koji »hodaju« i to kroz duži period. U tim programima moguće je detaljno obrađivati sve teme koje se odnose na stvarnost braka i obitelji. Važno je da bude omogućena razmjena misli i pogleda. To znači da taj rad mora biti metodološki dobro postavljen. Isto tako bilo bi važno da se ponude meditativno-molitveni susreti upravo za zaručnike. Od važnosti bi bilo i

duhovno vodstvo. Kroz takav rad bi se zaručničko vrijeme izvuklo iz puke privatnosti i uklopilo u crkveno djelo.³²

Svakako bi rezultat ovog hoda i vremena trebao biti jasnoća i prihvaćanje kršćanske ženidbe i to njenih bitnih oznaka: jedinstva, vjernosti, nerazrješivosti, plodnosti. Isto tako bi trebalo postići produbljenje osobne vjere i važnosti milosnog sakramentalnog života i to upravo iz sakramenta ženidbe, čiji su zaručnici subjekt i djelitelji, a koji ih pridružuje sakramentu ljubavi između Krista i njegove Crkve.³³

1.5. Potrebni su programi i strukture

Prije svega je potrebno iskustvo mnogih pokušaja i ostvarenja, naših i stranih, uokviriti u tzv. *Direktorij za pastoral braka i obitelji*, kojega je preporučila još Sinoda biskupa o obitelji 1980.³⁴ On bi stvarno trebao biti instrumentarij za uvođenje i praćenje ovog specifičnog pastoralu. Ovdje treba spomenuti i to da bi i predvodnici mjesnih Crkava trebali izričitiije stajati iza takvih programa i poticati ih, ali i pratiti izvršuju li se njihovi poticaji i odredbe.

U svakoj biskupiji treba postojati koordinaciono tijelo, koje je odgovorno za sektor pastoralu braka i obitelji. U svakoj regiji-dekanatu također je potrebna jedna odgovorna osoba i ekipa, koja ostvaruje tečaj i potiče druge oblike rada s obiteljima.

Umjesto zaključka

Papa Ivan Pavao II., prilikom svojeg drugog posjeta Hrvatskoj, u Splitu 4. 10. 1998. rekao je sljedeće: »Našim su suvremenicima potrebne jasne spoznaje o naravi i pozivu obitelji. Ne prestajte zbog toga izlagati kršćansko poimanje ženidbe i obitelji. Nastojte u svjetlu riječi Božje produbljevati zadatke obitelji u današnjim prilikama. Vama biskupima i vašim svećenicima neka bude na srcu da, pomognuti iskusnim i za to na odgovarajući način pripremljenim osobama, promičete sustavni i pouzdani pastoral obitelji u kojem će odgovarajuće mjesto imati obrana života prema nauku crkvenoga Učiteljstva (usp. FC 36). Budite pri tom pozorni da pastoralni djelatnici budu prikladno poučeni kako bi bili sposobni spremno odgovarati na očekivanja zaručnika i supružnika. Budite uz obitelji koje

³² Usp. CONFERENZA EPISCOPALE ITALIANA, *Direttorio di pastorale familiare per la Chiesa in Italia. Annunciare, celebrare, servire il »Vangelo della famiglia«*, Roma, 1993., 58-63.

³³ Usp. PSM 45.

³⁴ Usp. FC 66.

se nalaze u teškoćama, koje su ugrožene u njihovoj naravi zajednice ljubavi, života i vjere, koje su mučene teškoćama društvene i gospodarske naravi, ili pak uz one koje su pogođene patnjom.«³⁵

Summary

DIFFICULTIES IN PREMARITAL PASTORAL

This work deals with pastoral preparations for marriage, with an emphasis on observing the difficulties they can prevent. In this complex matter, of particular importance are the results of the first research done on participants of our preparatory course, and their views and attitudes regarding reasons for a Catholic marriage, the stability of a Christian marriage, sexual relations before and after marriage, family planning, and respect for the life of the foetus, with statistics concerning practising faith on the one hand, and acceptance of Church teachings on the other. The results are presented on 32 tables. These results show that both attitudes and behaviour are partially satisfactory and partially unacceptable. It is necessary to observe a certain percentage of distanced, that is to say Christian in their own way, of which 24% identify with Church teachings, while 51,7% accept »everything my Church teaches«. 82,4% accept that marriage is insoluble, a belief in the strengthening of marriage as the reason for a Church wedding is held by 76,5%. That abortion is the murder of a human being is accepted by 71,1%, and 66,1% say that conception will be planned according to the natural rhythm method of birth control. However, the acquisition of data concerning many other attitudes and results, as well as figures revealing how successful marriages and families are in reality, remain a challenge to be met by Church actions.

As a matter of fact, this data aids in the observation of the main difficulties in these pastoral activities, because they deal with mature, grown up individuals. With good reason the following question arises: What can be accomplished in a short course? Obviously critical observation of pastoral work with youth is necessary. We have to put this segment in the context of the pastoral of marriage and the family in general.

The third part of this text takes, for the first time, and overall look at what is being done in this area throughout Croatia. Obviously systematic and demanding preparatory courses for marriage within the Church are being attempted. About 10 000 people are involved in this long and cooperative method of preparation, and approximately 40 000 people are married in the Church annually.

³⁵ Ivan Pavao II., »Bit ćete mi svjedoci« – Govori za vrijeme pastoralnog pohoda Hrvatskoj od 2. do 4. listopada 1998., str. 41.

The fourth part is devoted to a detailed development of ideas about preparations for marriage (long term, short term, and right before) according to the latest Church documents, but with particular emphasis on the need to place this segment in the context of the pastoral of marriage and the family as a whole. Short – term preparation is treated on the basis of the experience of the so-called »Đakovo model« and compared to the latest documents from the Pope's Council for the family in this matter.

The final part looks at the orientation for current and immediately feasible practices, as well as orientation in the near future towards systematic formation/creation of such complete practices.

Key words: preparatory course for marriage, marriage pastoral as a whole, engaged couples, the sacrament of marriage, sexual relations before and after marriage.